

კ ვ ა ლ ი



სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი ზაზაიი. ბაგოდის ქოხალ კვირა დღს.

№ 50.

დამკვეთი 4, 1894 წ.

№ 50.

შინაარსი: ჩვენი ახალგაზღვრა ნ. თავაგირიძისა. — საყურადღებო ამბები. — წმა გარეშე ქვეყნობიდან. — წმა მაზრებიდან. ფაქტორები ისტორიის პროცესისა, ფხასი რიდე ახსნით, გ. წერეთლისა. — საგარამაცო გვლევა კ. დოდაშვილისა — ბარჯანი ფე. ნინოშვილისა. , გვლისა ფოშტა. — საწებარო გასართობი სიგო მუხაბელოსა. — განცხადებები.

ჩვენი ახალგაზღვრა

ფოველს ჩვენგანს ცოტათ, თუ ბევრათ, მტერეტიულათ მაინც ესმის, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოების ცხოვრებაში ახალგაზღვრების ჩივიანთ აღზრდას და კარგ ვაზზე მათ დაყენებას. ყოველ ერს, რომელსაც ცოტადანათ მაინც კი შერჩენია გრძობა თავისიანების დაფარვისა და თავის მდგომარეობის გაუმჯობესებისა, უპირველეს საგნათ და საზრუნველათ უნდა მიიჩნდეს ახალგაზღვრების საუკეთესო პირობების მოპოება. საქმარისა გადავლოთ თვლი უცხოეთის სტატისტიკას, რომ ნათლათ დავარწმუნდეთ, თუ როგორი გულ-მოდგინებით ეკიდებიან იქ საზოგადოათ მოსწავლეების აღზრდას. მა-



მეშვეიძე გენერალი, გიორგი ალექსანდრეს ძე.

გრამ ჩვენ კი, სამწუხაროთ, ჯერ-ჯერობით ისიც ვერ შეგვივინია, რომ ახალგაზღვრების გაჭირვება და ინტერესი ჩვენ საკეთარ, პირად საქიროებათ ვიცნოთ. მე კარგათ მესმის ახლანდელი ჩვენი მდგომარეობის ანაზი, ვიცი, რომ ჩვენ ხელში არ არის ჩვენი ინტერესებისათვის ზრუნვა, ხოლო მართო თანაგრძობას, სუბიექტური გრძნობის გამოცხადებას, შებრალებას ხომ ვერაინ ვერ დავვიშლის თუ კაცი თავის-თავით, ინსტიტუტათ, ან ძალაუნებურათ არ გრძნობს თავის მოვალეობათ რასმე, ის, დარწმუნებული იყვით, ვერასდროს ვერ შეგნებს მას მართო გარეჯანი დაძალბით: ძალით სიყვარულის და ძალით ზნეობრივი მოვალეობის ჩანეგვა კაცისთვის არ შეი-

ძღობა, თუ თვითონ იმ კაცში არ არის ბუნებით ნიკი სიკვარულითა, ან ზნეობრივი მოქმედებისა. რომ ტყვილათ ცილის წამება არ არის ჩვენ საზოგადოებაზე ეს ჩემი აზრი, ამას ამტკიცებს თითქმის ყოველ დღიური საჩივარი სხვა-და-სხვა უცხო მხარეებში მყოფი ჩვენი ახალგაზღობისაგან თავის უკიდურეს მდგომარეობაში ყოფნაზე: ინფუზიანი შევლას, თანაგრძობას, მაგრამ ვინ არის მაღლიანი? ჩვენები ბურჟუეზსაგით ვულ-გრილათ, თავ-მოპოვნით, მამყათ უყურებენ ჩვენი ახალგაზღობის თითქმის მათხოვრობადის მისულ სილატაკეს და თითქოს არაფერი არ გაუგონიათო, ისე მიღვევენ თავის ჩვეულებრივ დროსგატარებას: კარტს თამაშს, ლოთობას და სხვას... ის მდგომარეობა, რომელმაც კრემლები უნდა მოგვაროს ყოველსავე მგრძობიარე აღმინას, მათ არც კი აკვირებს და არაფერ შთაბეჭდილებას არ ახდენს მათზე. რითი უნდა აიხსნას ასეთი გულ-გრილობა, გულ-ქვაობა ჩვენი საზოგადოებისა, იმ ვისსა, რომელიც თავის ბუნებით ყველა ერთეულს მგრძობიარე ითვლებს? რაღაც გაშუშებულია ჩვენი საზოგადოების ნერვები, თითქოს რამე დამბლის გამო მოძრაობა მოსპობოდეს. მე მგონი, აქ თავი და თავი მიხევი ის არის, რომ ჩვენში საზოგადოებრივი ცხოვრება: ერთობის, აზნაწკობის, თავისიანობის გრძობა — ჯერ კიდევ არ არის ფეს-მოკლებული; თუ რამე ერთი იქნის საზოგადო საქმე ბჭუტაეს ჩვენში, ეს მხოლოდ „მოღის“ აყოლის მოხეზვა, პატივ-მოყვარობის დასაკმყოფოლებელი სკანია; სადაც მხოლოდ თავს გამოიჩენს ჩვენებური მოღვაწე, მეტს იკვირებს თავის მოქმედების მნიშვნელობაზე, ვინმე საგრძობოდ რამე სარგებლობას მოიტანს; იპიტომაც ჩვენში ყოველივე საზოგადო საქმე უცვლათ ელვასაგით გამოტყუნილება და უცვლათვე ჰქრება, რომ გრძობით მთელი თავისი არსებობით არც ერთი თითქმის (ერთი და ორი მაგალითი მხედველობაში მისაღება არ არის) ჩვენი საზოგადო მოღვაწე არ არის გამსჭვალული საერთო საქმის ინტერესებით. ჩვენში საზოგადო საქმე რაღაც მეორე ხარისხზეა, ზედმეტია, კომფორტია: ჯერ თავი და პირველი ზრუნვა ჯობის და მუქლის ინტერესებისთვის არის და მერე, რაც დრო მორჩება, თუ კი მორჩა, საზოგადო საქმისთვის არის. ამიტომაც ყველა ჩვენ საერთო საქმეს ასეთი დაქანცულობის, დადაულობის ფერა ძეგს. ჯერ რამე მოქმედება არც კი დაუწყიათ, რომ იღალტებინან, ენერჯია უსუსტდებათ და შემდეგ სრულიათ ეთხოვებინან. აა, სად არის ჩვენი ახლანდელი საზოგადო საქმის უხალისო მდგომარეობის მიზეზი. ამისთვის გასაკვირი არ არის, რომ ჩვენში

არც ახალ-მოზარდ ყმაწვილებს აქცევენ ყურადღებას. ყოველგან ახალ-თაობაზე თვით საზოგადოება ზრუნავს. საზოგადოება არის ქირისუფალი მოსწავლე ყმაწვილებისა. ის განაგებს ყოველსავე მათ ინტერესს, ის აკმაყოფილებს ყოველსავე ახალგაზღობის მოთხოვნილებას; საზოგადოება ესარჩლება, წინ უდგება ყოველგარ დაბკოლებას, რომელიც ახალ-თაობას ურდევს მშვიდობიანობას და ჩვენი ახალგაზღობა სრულიათ ობლათ არის დარჩენილი. რაც უნდა გაკირებება ადგეს ჩვენებურს ახალგაზღობას, არ იცის, ვის მიმართოს, ვისგან იპოვოს თანაგრძობა; ამიტომაც ჩვენი ახალთაობა სრულიათ უქირისუფლოთ, ხელ-გაუწყობლოთ იზღება და ამიტომაც არ არის გასაკვირი, თუ ობოლივით სუსტათ, გაკირებებაში და ნაკულუღვენებაში აღზრდილი დარჩა ჩვენი მომავალი თაობა. — სხვა მრავალ მოთხოვნილებას ვარდა, რომელიც აწუხებს და ხელს უშლის ახლანდელ ქართულ მოსწავლე ყმაწვილებს, რამდენი ისეთი საქარება აქვთ მათ, რომლის დაკმაყოფილება, შევსება, გაწორება თვით ჩვენ საზოგადოებას ძლიერ ადვილათ და თავისთავათ შეუძლია. აა, თუ გნებავთ, შედგენა ისეთი დამხმარებელი საზოგადოებისა, რომელსაც შეეძლოს ყოველ წლიურათ პატერიალური შემწეობა აღმოუჩინოს ჩვენებურ ახალ-გაზდა ყმაწვილებს. ამ-ს შესახებ ჩვენში არა ერთხელ და ორხელ აღძრულა დაბარაკი და თხოვნა, მაგრამ ყოველ-ვე ჩვენი ევლება ჩვეულებრივით ხმად მლაღადებელისა უღაბაში დარჩენილა (ჩნება). ან რა ასეთი მოუხერხებელი საქმეა ეს დამხმარებელი საზოგადოების დაარება ჩვენში, რომ დღემდის არაეის აზრათაც არ მოსვლია ამ საქმის განხორკილება. ჩვენი აზრით, ოღონდ სურვილი იყოს, კაცი მაღლიანი გამოჩნდეს, თეარა, მაგან ადვილი არაფერი არ არის, რომ ვინაგარი-მთო მუათანა რიცხვით, თათაეულ რუსეთის უნივერსიტეტიდან ახლა უკვე კურს დამთავრებული სტუდენტები ასამღ მაინც იქნება, რომლებმაც თითო მანეთი რომ ახალის თეში, არც მათთვის იქნება; მგონი, დიდი გასაკირი და ამით კარგა ძალი ფული შედგება, ასე რომ თათაეულ უნივერსიტეტში, შეტი თუ არა, ორ-ორი სტიპენდია მაინც დაარდება ამ მეგროავილი ფულებით და ეს დიდი საშუალება და დამხარება იქნება ჩვენი ახალ-თაობისთვის; ამ ფულების დაწაწილება და განკარგულება თვით ჩვენი საზოგადოების საქმე რქნება; შეგვიძლია ბეგის ნიკურს, მშრომელს მოსწავლეს შემწეობა აღმოუჩინოთ; ორი-სამი მათგანი შეგვიძლია რამდენიმე წლით საზღვარკრეთაც გავგზავნოთ (ეს ბ. ხანააშვილმაც სამართლიანათ შენიშნა და ჩვენს

ვეთანხმებით). მიუცილებელი საქიროება მოითხოვს ამას ჩვენგან, თუ ოდესხე კი გვირდა გავეცნათ და თავიკი გაეცნოთ განთავსებულ ქვეყნებს. ერთი სიტყვით დაუფასებელ მძიმას, ჭირისუფლობას აღმოუჩნებ ჩვენ ახალთაობას და ეს ასე უბრალო ღვაწლით, მცირედი შეწირულებით შეიძლება გავეთდეს. მართლა ძნელი წარმოსადგენია ისეთი უტრძინობელი ახალგაზდა, რომელიც დაიხარებს მცირეოდენი წილის სიტანას თავის მოძმე-ამხანაგობის დასაზმხარენლოთ. დიდა, საშუალება კი არის, მაგრამ მოთხოვნილება, ანუ საქიროება შეგენება საზოგადოებაში არ არის. ჩვენში ყველა ერთი-მეორეს უყურებს; თუმცა ყველა ჩვენგანს, სურვილები ბევრი აქ, მაგრამ პატარა საქმეს, მცირედ საზრომელს, ხელს არცერთი არ კიდებს, არ კადრულობს; ყველა ჩვენგანს რამე უზარმაზარი, დიდი სარგებლის მოტანის სურვილი აქვს, მაგრამ რა კი დიდ მიზანს დიდი საშუალება და ღანძრ უნდა ასასრულებლათ, ამიტომ, ჩვენდა საწუხაროთ, ჩვენი სურვილები სურვილებათვე რჩება თავის-თავით ჩვენი საზოგადოების მხრივ მატერიალურათ შეწყობას, დახმარებას, ღვაწლს ეინდა დაეძებს, ან ეინ ელის, რაკი ეიცით, ჩვენი საზოგადოების თანაგრძობის ამავე! მაგრამ, თუ კი არაფერი არ გეხარჯება კაცს არც მატერიალურათ, არც ფიზიკური შრომით, უბრალო სიტყვით დახმარებას რაღა თავი ტკივა? მხოლოდ ერთი სიტყვით, თავის შეწყუხებით, თუ სარგებლობას კი მოუტანს ხანდახან კაკი სხეას, რათ უნდა დაიწიოს უკან? მაგრამ, ვაი, რომ არც ამისთანა ეინმე გეყავს, რომ მარტო სიტყვით დაგვეხმაროს, ხმა დაგვაწიოს, სიტყვა დახარჯოს ჩვენთვის! ამიტომაც ბევრი საქმეები გევაქ ახალგაზდაობას ისეთი, რომელიც ტყეილა უბრალოთი უპატრონობის გამო, მშრალი სიტყვის დაუხარჯველობის მიზეზით გეეკარგვის. აი, თუ გნებავთ, ერთი მაგალითი ჩვენი დაუდევრობის და უპატრონობისა. ზოგიერთ ჩვენგანს კი ეცოდინებათ, რომ შარშან დეკემბერში ოდესში გადაიცვალა ანდრეევსკის ქერიონი თუმანიშვილის ასული. ჩვენ ნამდვილი წყაროებიდან ეიცით, რომ ცხოვრებულმა ანდრეევსკის ქერიონმა ანდრეი დატოვა, რომლითაც მემკვიდრეს ავლებდა 6000 მანეთს შეეტანა რომელსაც ბაქში, არმლის პროკურტებიდან ერთი სრული სტიპენდია დაეარსებინა ოდესის უნივერსიტეტში ქართველ მოსწავლისათვის (აგრეთვე ავლებდა ცხოვრებული მემკვიდრეს 400 მანეთის სახელმწიფო კრედიტის ქაღალდების პროკურტებით ორი ქართველი ქალიშვილისთვის სტიპენდია დაენიშნა წმ. ნინოს ინსტიტუტში თბილისში თავის გადაცელებული ნი-

ნას სახელობაზე). მას აქეთ აგერ წელიწადი გევიდა, ანდრეი, უტყველია, ძალაში შესული არის და გერეც არ ჩანს არაფერი ამ სტიპენდიების, არც რამე იმის იმათ შესახებ. ჩვენ ეტვი არ გევაქ, რომ მემკვიდრე, ცხოვრებულის ანდრეისამებრ, შეტანდა სადაც გერ არს, დანიშნულ ფულებს, მაგრამ ჩვენ იმის შიში გევაქ, რომ ეს სტიპენდია კერძოთ ქართველობის სტიპენდიის მაგიერ (რომლისთვისაც გავნებ იყო დანიშნული), საზოგადოთ კავკასიელების სასარგებლოთ კა არ გადაიტყეს; მართალია, ისიც საზოგადოთ საქმე; მხოლოდ კი მოგენსენებათ მაგნიარი სტიპენდია ბევრია ჩვენში, მაგრამ საწუხაროთ ჩვენდა, ქართველებს ძვირათ ხედება წილათ ამ მხრით სარგებლობა, რადგანაც მასთან შეერთებულთა მრავალი დაბრკოლება; ან არა და, ეს ერთათ ერთი ხედენი სხვა მრავალ კერძოთ უნივერსიტეტის სტიპენდიათ არ დაჩრებს, რომლებიც სხვადასხვა კონსერვის და მიხედულობის გამა ეძლევა აღმოჩენიულებს და ძვირათ მოხდება, რომ ნამდვილ ღირებებს, გვირეგებულებს ხედეს ის წილათ; ამიტომაც ძლიერ სასურველია, რომ ამ სტიპენდიას განაკარგულება თვით ჩვენი საქმე იყოს, ასე რომ იმ ბაკდან, სადაც დანიშნული კაპიტალია შეტანილი, პირდაპირ ეძლეოდეს, თუ შეიძლება, ერთს ვისმე ამხანაგებისგანვე ცნობილს დახმარების ღირსათ. რაკ, საუბედლოთ ჩვენდა, ჩვენი საზოგადოების მეცადინეობით, ქველ-მოქმედებით, მზრუნველობით არ ხდება ამისთანა საქმე. ჩვენითვის მიულოდნელ იღბალს, სასარგებლო გარემოებას რათ ეკარგეთ და რათ არ ესარგებლოთ შემთხვევით, თუ ამას დიდა გასაჭირი და დიდი ღვაწლი არ მოდეს ჩვენი მხრით? მაგრამ ვის მივმართოთ, ვინ გეყავს პატრონი? ჩემი აზრი ეს არას; მანდ, თბილისში ბევრია დახლოებულნი ნაცნობი, ამხანაგი და მახლობელი ნათესავენიც (თუმანიშვილები) ცხოვრებულის ანდრეევსკის მემკვიდრის, კონსტანტინე ენსტის ძის ანდრეევსკის. იმათ შეუძლიათ გავლენა იქონიონ მათზე და ეს დატოვებული ფული ანდრეისამებრ და ცხოვრებულის სურვილისამებრ ქართველი სტუდენტის სასარგებლოთ მოახმაროს. ეს, გონა, ძნელი საქმე არ არის, რადგანაც მემკვიდრე თვითონ ოდესის მცხოვრებია და მას ყოველ წემთხვევაში ნება აქვს ეს ფულები თავის სურვილი სამებრ გაანაწილოს. თუ საქირო დაჩნა იმის დამკვიცება, რომ დაეხსაბუთოთ აქ მოხსენებულ ამბები, მე მზათა ვარ თვით საბუთაც წარმოვადგინო. სრული დარწმუნებული ვარ, რომ ამ მცირეოდენ საშაზურს და დაელოებას, ვისაც კი შეუძლია, არ დახარჯებს ჩვენ ვაჭრეებულ მფარმარებებაში მყოფ სტუდენტებისთვის.

საყურადღებო ამბები



ლეს, კერას, 12 საათზე არის დანიშნული კუკიაში კონტების ქუჩაზე № 12 წერაკითხვის საზოგადოების ახლათ გახსნილი სახალხო სამკითხველოს კურსთვლა იმედია, ჩვენი ქართველი საზოგადოება ყურადღებას არ მიაკლებს და დაესწრება კურსთვლებს.

* *

სომხის გაზეთები გვაუწყებენ, რომ შემდგარო ჩამდენიმე სომხის ამხანაგობა, რომელსაც მსურს არწრუნისეული ქარვასლა საჯარო ეპრობით დარჩინოს.

* *

გამოვიდა ამ წლის უკანასკნელი წიგნი, VI ნომერი, „ჯეჯილისა“ და დაურგდა ხელის მომწერლებს.

* *

თავმჯდომარე დედათა კომიტეტის შკოლის, ენ. მარიაშვილის ასული ჯამბაკურიან-ორბელიანი უგულთადეს მადლობას უძღვნის გრაგულ ტატიშვილს, რომელმაც თავის მონოგრაფიის შე-

მოვლიდან 10% შეწირა მომავალ დედათა შკოლის სასარგებლოთ.

* *

როგორც გაზეთები გვატყობინებენ, კახეთის რეინის გზის კეთებას შეუდგებიან მომავალ წელს. ამისთვის ჯერ-ჯერობით სამინისტროს გადაუღვია მილიონ ნახევარი მანეთი. სულ მთელი გზა ინიცენერ მროზოვესის გამოანგარიშებით დაჯდება ხუთი მილიონი და ოთხასი ათასი.

* *

ჩვენ საზოგადოებას უდროვით გამოაკლდა ერთი ახალგაზდა ქართველი, უნივერსიტეტში სწავლა-დამთავრებული, ესტატე ამაშუყელი. როგორც გვაცნობებენ, ამ ყმაწვილ კაცს თავი მოუტლავს ბაქოში, სადაც მსახურებდა. ეს იყო დიდი თანამგრძობელი ყოველ კეთილ საქმეებისა ეს ორი წელიწადია ყოველთვის სახალწლოთ გზავნიდა ოთხ თუმანს ამხანაგებში მოგროვილს „ჯეჯილის“ რედაქციაში დასაცემათ ღარიბი შკოლებისათვის საყმაწვილო ჟურნალისა იგივე დიდ მონაწილეობას იღებდა ბაქოში ქართული საღამოების გამართვაში. ახლაც რომ იხსნება კუკიაში ქართული სამკითხველო, იმას საფუძვლათ აქვს ის ხუთი თუმანი, რომელიც ესტატე ამაშუყელის მეომებით შარშან მოგვივიდა ბაქოში გამართულ საღამოდან.

სმა გარეშე ქვეყნებიდან

ლი ა ვ ე რ ი ლ ი

უპირდასხუა ზნა ავაი!



ზბდრიდან დროებითი შორს გადასვლით თქვენი მიმე ვაითმოფობის სამწესრო ამბავი გვმსა. შემდეგ გულ-გაფრეკებით მოკლადით თქვენის უანმრთელობის ამბავს და, ეს-ეს არის ახლა გვასარეს თქვენი მოულოანება.

ჩვენს სისარულს სახლვარს არ დაეღვის. ისეთი მრავალ ჭირ-გარამ ნაკემ ჩვენ გულს, სშირი დახვლი-სით დაგაუწეულს, რად ახლად და დიდი ყელ-სართი უკირეუბოდა! მაგრამ სსისარულთ და სსისარულთ ჩვენს, ჟურნე შეურეველთ გვეტულების „სიამრთლის

მსასურები“, „წმინდა აზრის განმმტვიცებელი“, „გულს წრთელად გამასურებელი“ და „დახვარელის ცრემლ-შემშობი“ ჩანგური; ჟურნე შეურეველთ გვეტულების „ბუღბუღის ენა“ სიამბი, რომელთაც „სამშობლოს სიცილი და მისი მწარე გენეს შიგ გულში ჩაისკვებს“, რომელთაც „ბუკრი ტანჯვით დაღლილ ვადმოფობის“ მოკლად გვასწავს, მისი „გაღვიპება“ და განგურნება გვასარეს და ჟურნე გვეტულების „შემწადარ ბედის-წერის“ იმედით „ბუკრების ქორწილის და მისი მყურელის გავგონებას დაშირებით გავგაძლ-გულგანეს.

ნება მოგვემთ, ახლად გულში ჩაასრული და გამოუმტადანგებელი ჩვენი გრწნობა, ვითა მამს, კანდიერით გავგაზარდოთ:

სიჭაუბრე თქვენ მიერ ჩვენ გულში შთავდებულ ნაშეწყვლი გამოუნეულათ ათობდა ჩვენს გულს და ეს სითბო გვე-დამეფარობის სანს სკერთა გრწნებით გადაგვეტ. მრავალ-წამებულ მამულის მოჭირ-

სუფელ და მადარაჟე თქვენი სმა, ვის არ სმენია, რომ აღმოუჩნებოდა კვლი და ძლუმი შთაბეჭდილება ჭეშმარიტ ქართველას სულს და გულში არ დაეხიოს. „პერის ვიდ გოარდასა და მანე ღვარსის“ მიუხედავად განზრახ დაბურუსებული და ფეს ჭეშმ სთელავით განკურნული ჩვენი აწერ-წარსული, თქვენს გულადან ამინადეულ წარმტაც ძლას მსხინელ შეთხვევით-სათვის თვალთვალთ გამონდებობა და მამულიშვილურ სულს კვეთებს ძლევა-მოსილ, შეკნებულ შთანსახით დადგობა. „მამანდგლის“ მინაგისაგან დახვეწულ-დაწესებული ქართველის ტრინობა, თქვენი ნუგეშით ადგილობრული, გულს დრშით გუფდობა გამომდგრებული ტრინობაა ჭრისხლადი ალუგისა იგი, და მით მომავალი, სარბილეთისთვის გამოსაღვი ძლა, თქვენის ნამდვივით გამობრძელებულა. თქვენის „ნამამტკობილურად“ ჩანტურის წოდებლ მარგალიტთ გადამხილ ნაქლებით არა ერთის და ორის სახსო მამულიშვილური სიკვრული გამსჭვალავა და ამ სიკვრულის თანამხრობლი ბოღმა-გამინდი ქართველის გულს თქვენზე სიმეზის დახვეწრში მოუფონება.

ვისურვებო, რათა „უგულმა მოტრადლე ჩარისს“ გაწაბლეთის თქვენთან შეკნრბობელი, რომ „გელის ძირის ამოსაგებათ სასილავათ“ განსხვადებულებს თქვენი ბელადობა გეამეგებებს. ვინაბრით, რათა „სიკვლეურობა“ ვიდობნის წმიდა ღამწრის მახიობათ, თქვენგან ნამდვივ „წმინდათა-წმინდამდე“ *) მისაგალ გზაზე თქვენთან ერთ მამთ ფვისი მოგვემარტეობინოს, და თქვენ მიერ უჩინებს მიხნათ დასასულს, ე. ო. „სხვისი ნივით გარს მოდებოდა ბნელის გავსტვას“ და „მოფილი ერთ ბრქონავლებობადმი მდინე ნათლის შერთავს“, თქვენსავე წინამძღოლობით შეგნრბობელი.

მიადეთ ჩვენგან ეს გულწრფელი გრმნობათა გაბოღსაგან, ჩვენის გულის თქვენდამი უფდრეს მარტობის ტემისა და სიკვრულის გამოქვადვრებათ და ესოდენ განდობიერ ჩვენს ტრინობა მოაწრეთ თქვენის მოღვაწეობის ჩვენზე მოთავლილ ნაყოფს, ჟურ კიდევ გამოუქმენებულას, მაგრამ საკეთილთა განსხვადებულს.

განმორბობთ ვისურვებთ თქვენ დღეგრძელობას მრავალ-ჟამიერ და უფდრესა. მარტობისტემით თქვენდამი აღსასუვ დაგუბობით თქვენის ჟანრთიულობის და გვლავტ თქვენი ჩანტურის უღრის მონტრულ-მოამიდე.

მოსკოვში მყოფი ქართველი სუფდრეობა

ი აღტაში მცხოვრებ ქართველებისაგან მოგვივიდა შემდეგი წერილი:

(* აქ „წ“, მტონი, მეტია, წმიდა-წმიდათამდე უნდა იყოს აღბათ. „მომამეში“ (№ III) რომ იყო დაუტკლილი ეს აღტაში ეყოლავან არის, უთოთა შედგობა უნდა იყოს.

გეორგობთ, ისე არავის ახარებს ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების მიღება, როგორც იმ ხალ-გახლობას, რომელიც დროებით გვსოვრებოთ გარეშე ქვეყნსში. მამასდამე მომარტებული ვართ შვირფას სამშობლოს და მის ყოველსავე დროებით ვითარებას; და, რასაკვირვლია, ჩვენთვის ახალი ჟურნალ-გაზეთის წავითესა და მისი სამოვრებას შეადგენს, როგორც ორმოტი დიდს მამეობით, ისე ვინემით სოდეუ სამშობლოსგან გამოგზანდელ წერილს და, სანამ წავითესაგდეთ, ერთი სული გეაჭებს—მოთმინება არ გვეოფინის, სული და გული რადც დამტკობელს, დამამეიდეებულს ბოულობს მით ვითისვის დროს; მაგრამ ეს საიდუმლო სისარული და სამოვრება ჩვენს გულში ამ ბოლოს დროს დასმა და მოწამდა „იგერიის“ ოტრატურულ ზრდილობას მოკვლეულებს ბენ ანტონ ფურცლებსი ფელეტონებში... მკ. „იგერიის“ ფურცლებზე ასეთ რამეებს ვითისულობო, რომელიც გულს მოუგდებს ყოველსავე ქართველს.

ნუ თუ მოიქნება ასეთი ქართველი, რომელმაც მოთმინოს ის მარგალიტებით სავსე ფურცლები, რომელნიც ბენ ანტონ ფურცლებში და ბუნება სხვა „იგერიას“ გემრებას გადასტრელიქ?!...—არ და არა. აზრობის ახლდაჭლობა, ყველს ერთათ, უნას ვითოთ ამ ბოლო დროის „იგერიის“ ფურცლებსი მინასრს ქართველი ენის და „გვალის“ შესახებ.

როგორც ეტყობა, „იგერიის“ წინამძღოლს მიძინებია და მის დუგითისავით ყოველ დღეურ გაზეთში თარეშობენ და მობუნ უიარღო მომანძნ. არ ვიცი, რას მივჯეროთ ბ. ო. სიმონიდის ადენი დაუსრულებული უთავბოლო ფელეტონების ბუნება. თუ „იგერიას“ სხვა რამე მასდა არ ჭირნდა და იმიტრო გამოკვეთილად უერთ ბ. ო. სიმონიდის უსდუმებო სიტყვების რასარუსით, იმ შემთხვევაში უსდუმებია იქნებოდ სქელ ჟურნალ „მოამისთვის მიებასა და რამე ნათარტში ებუნება. და თუ მისი „გადარბობა“ მართალი ეტონით „იგერიას“ სულთ მწერბობელი, ძლიან შედგანბნი ბრანებულან. „გვალის“ ყველას ნათლთ დახასს „იგერიის“ მრავალი შედგამდა და მისი მიმართულებას, იმედი, შედეგებდა გავრეს მართებულ მასებს, როგორც ყოველ დღეურ გაზეთს, ისე ყოველ თვეურ მრავალ-ფურცლოვან ჟურნალ „მოამისეს“.

ყველა სიტუაციას ბ. სიმონიქი ისინი გავსე „იგერიას“ შექცობით, რომ ქართველი ენა მარტო მე ვიცი, როგორც ცოდნა მოთმინოს, და თუ გრებათ წამომწყეით ღობდონს და ამას იქ ახვდინებისა ვიწით დავიტკიცებოთ.—ვი ჩვენი ბრადი... გაზეთი სახლის წინამძღოლია, მას ყოველ მხრით წინმსწერილობა უნდა ეტობობდეს და არ დაქვითება; როგორც ჩვენს სამწესროთ „იგერიას“ ეტყობა ამ ბოლოს დროს..

ვითოთ ბ. ავგის აწ მინც იქამდე სულდ დამდალებოთ თავს და ფურცლებში-სიმონიქებს,—ნამეტრ ბ. ანტონს, სულდ გამოკვადანებას მას შედეგ რც იმის ისეთი სახიზღობი უსრდლობა ჩადიის.

ხ მ ა მ ა წ რ ე ბ ი დ ა ნ



ატანი ი. სიმონისის წერალში*) ჩვენი ყუ-
რადლება შემდეგმა მიიქცია:

„ჩათლასი პეტრორებისავით ჩვენს რეა-
ქტორსაც (იგულისხმე „კვალის“ რეაქტორი) მოუ-
პოგება პრეფინდებში კლავირობი და ისინიც, ინ-
სტრუქციის თანსმით ტაშს უგრავენ იქიდგან, პე-
ბენ და ჯიდუბენ „კვალის“ რეაქციას... და სსგა...“
ეაშა, ეაშა, ბატონო, იაკობ!

ახლა პროინციელები გელანძღეთ გიორგი წე-
რეთლის მაგიერ.

უეცრავათ, ბატონო, არ გეცალია სწორეთ
პროინციელებს „ნაქირაებები ტაშის საკრავით“;
ტყუილათ გენათლავთ პატიცემულო იაკობ,
ამ სახელით! „კვალის“ რეაქციასთან, იმ წე-
რილებს მაწერა, რომელთაც თქვენ „ნაქირაებ
ტაშს“ უწოდებთ, სრულებით არ არის საკვირეული
და აღვილი ახასხნელიც არის.

მოგებსენებათ, ქართვლებს სულ ორი ვაზეთი
გვაქვს. აიღებ ჩვენს დიღურს ვაზეთს და მარტო გი-
ნების სათაურებს ხედავ; ჩააცილებ თვალს და რას
ხედავ? მარტო პირადი ინტერესებისთვის ბრძოლა,
ვიუბედურობა, მარტო პირადი ინტერესების ძებნა,
ლანძღვა და ლანძღვა...

აბა, გვიბრძანეთ, ბატონო იაკობ, რა ექნათ
ამას შემდეგ? ნუ ვავიკვრადებათ, რომ ასეთი ფე-
ლეტორებში თავ-მოებზერებულმა ახალგაზდამ ხელში
მეორე ვაზეთი აიღოს.

დასასრულ უნდა ეუთხრა „ივერიის“ რედა-
ქციას, რომ რამდენიც უნდა ჰქედლოს პატიცემუ-
ლმა რეაქციამ ასეთი ფელეტონები და გინდ ისეთი
„ნაკეცები“, როგორც მაგალითათ „ივერიის“ №
247-ში არის, მიინც თვალს ეერავის აუზმეცს. კარ-
გი იქნება ამაგების წერას რეაქცია თავს დაანებე-
ბდეს, რადგანაც კარგათ ეცნობთ „ივერიასაც“,
„კვალსაც“ და მათ რეაქციებსაც. ეიცით, რომელი
როგორი ხილია ჩვენთვის, თუ მკითხველი არ ეცო-
დება „ივერიას“, თავი მაინც შეიცოდაოს.

შეიძლება, მითხრან, როგორ ხედავ რაღაც შე-
ნა აზრებით ყოვლის-შემძღვებლის „წევისს“ მუა-
რელობაში მყოფი პირების გამოლაპარაკებასო, მა-
გრამ მე მაინც ჩემსას ეიტყვი: კარგა იქნება, რომ
„ივერიის“ რეაქცია იმ ადგილს, რომელსაც ახლა
ყოველ-და-უწმინწმელო ბრძოლის ფელეტონებს აძ-
ლევს, სხვა რამეს, თუ გინდ მაგალითათ სამეურნეო

სტატიებს დაუთმობდეს. რომ მკითხველმა ცილი რა-
მე არ დამწამოს, უნდა ეუთხრა, რომ არც ი. სი-
მონიძისა და არც გ. წერეთლის პირადი ცნობა არა
მაქვს.

ვარდენ

დ. ევგენიძე, ნოემბრის 22 დღესა, ჩვენი
სამწუხაროთ 15 ამა ნოემბერს გავადეთ ჩვენი სახე-
ლოერი აკაკის ავთმოყოფობა. ეს აშბევი, რასაკვირ-
ველია, ყველაათის დიდი სამწუხარო შეიქნა. 20
ნოემბერს, კვირას, გადახდილ იყო საქარის მაცო-
ერის ეკლესიაში საკეთილდღეო პარაკლისი ბ-ნ აკა-
კისათვის, მღვდლის სოგრატი ფერაძის მიერ, რა-
მელხედაც დიდ-ძალი ხალხი დაესწრო. პარაკლის
შემდეგ მ. სოგრატიმ აკაკის შესახებ ორიოდე სი-
ტუეა წარმოთქვა: „მართლ-მადიდებელნო და პატი-
ცემულო საზოგადოებამ! დარწმუნებული ვარ, გე-
ცოდინებათ, რა დეაწლი მიუძღებამ! ბ-ნ აკაკი წერი-
თელს ჩვენდამი. ევგენებ, არაეინ გამოჩნდეს თქვენ
შორის მისთანა ადამიანი, რომელიც არ შეევიდრას
ღმერთს მსურვალე გულით აკაკის შეიღბ-თ მო-
ჩენისათვის. ევედროთ მოწყალესა ღმერთსა, რომ
შეისმაროს ჩვენ ცადელითა ევდრება და აღგედგი-
ნოს დიდათ პატიცემული პაეტი აკაკი სალომის
სარეკლისაგან“.

ხალხმა ერთხმით იყვირეს: ღმერთმა მშეოდო-
ბით მოვიკრიჩინოს ჩვენი წარმომადეენელი, ჩვენი
პატიცემული აკაკიო.

ე. ევგენიძე, ნოემბრის 26 დღესა. ვაგიეთ რა
„კვალის“ საშუალებით აკაკის უკეთ ყოფნა, მაშინ-
ნათეე მთელი ყვირილა სიხარულმა მოიკცა. დ. ყვი-
რილაში ერთმა ნოქართაგანმა იორდანე ცერცვაძი-
სამ, დიმიტრი ოქროპირის ძემ და ხუნდაძემ და-
უწყო ფულებს შეკრება აკაკის საკეთილდღეოთ და
კიდევაც მოაგროეა ცოტაოდენი. როდესაც შეა-
გროეებს, მაშინეე გაუგზავნის „კვალს“ რეაქციას.

ახუაძე

სახხბრძე, 18 ნოემბერს.

ჩვენი მამა და მოძღვარო, ბ-ნო აკაკი!

თითქმის ოცდაათი წელიწადი განმყოფობს,
რაც შენ ხარ გულ-შემატკეფარი ჭირსუფალი, რა-
მელიც შეუშრობელი ცრემლით დაქენესი ჩვენ შეა-
ბედს; მზათა ხარ კიდევ შენ საკუთარ ტვირთათ კი-
სათ ილა ივი და როგორც შეფერის საზოგადო

*) ის. „ივერია“ № 248.

მშრომელ მამულის შეიღის სახელოვანი გერგენით თავშემკობლი მიზნად სამარის კარზე. თუმცა ზოგიერთი ცრუ მოძღვარნი და ფარისევლები შეურაცხ ჰყოფენ შენს სახელს, რათა გეამხილონ ჩვენს შენი უარყოფა თავიანთი ცრუ წინასწარმეტყველებით, მაგრამ არა! უკუ გეცეცია მათთვის მათი სიტყვები; შეგეაქცევი მათთვის ზურგი, ამასთანავე არ გყარავთ იმ ჩრმუნებას, რომ შენი უანგარო გული ოღნათაც არ შეტკაცდება ამ გარემოებით და არ მოგაკლებს ისევ შენს დაუცხრომელ მზრუნველობას, იმ ხალხს, რომელიც შენით ეამბარტანებთ, და რომელთაც ვერც ერთი თემი ვერ გეტყვის: ჩვენ

გეყავს გულ-შემბატევირაი თავ-განწირული მოღვაწე და თქვენ არაო, თვით უწყი, რომელ გმობა და დენა არის სასიყდელი მზაკვარა და მეშურნეთა-გან შენისთანა თავ-განწირული მართლის მქადაგებულთათვის. ამის მაგალთს თვით მაცხოვარი — მასწავლა გეძღვეს, რომელიც იტყოდა: მამაო, მიუტევე მათ, რამეთუ არა იციან, რასა იქმან!

სამსყრის გაჭრნი და სელოსსინა: მეჭე სოჯაშეილა, ეგრემ ღვისისაშეილა, დამიტრა ქეასე, ვსო ქეასე, ვსილა ქეასე; ნესტორ გაჟერულიქ, სამონ ქეასე, სიმონ მაჭრეშეილა, დარჩა ღვისისაშეილა, პიტეკო კომონაქ, ვსილა გეგლიშეილა, ძალქა ვსინაშეილა, იოსებ შექლაშეილა, პიტეს ვაშეილა.

ფაქტორები ისტორიის პრაქსისა

შემდეგ *)

შკითხველს წინაწინე ვთხოვ კარგათ დიხსოვნისა და გაითვალისწინოს შემდეგი მასაზრება. სხვა-და-სხვა თეორია და პრინციპია საჭიროა, რათა ცხოვრებისა და ბუნების მოვლენანი ავხსნათ და გავიგვოთ. მხოლოდ ის თეორიაა სასრვიანი, სამართლიანი და მისაღები, რომელიც უკვე ცნობილს ფაქტებს ძალა-დაუტანებლათ და მარტივათ ხსნის და რომლის ხელმძღვანელობითაც შესაძლებელია ეიპოვოთ და ენახოთ ახალი, ჯერ უცნობი ფაქტები. იმ პრინციპს, იმ თეორიას უნდა უპირატესობა მიეცეს და ცნობილიც უნდა იქნეს, რომელიც უფრო ადვილათა და უფრო მარტივათ ხსნის ამა თუ იმა მოვლენას და ფაქტს. თუ აპასთანავე, ეს თეორია შეწონილია სხვა ფაქტებთანაც და იმედსაც იძლევა, რომ იმის საშუალებით გამოენახეთ და მოვძებნით ახალს ფაქტებსა, — ამ შემთხვევაში ეს თეორია უფრო ხელნასაჭიღება და სამართლიანიც. აუცილებლათ საჭიროა, მივიღოთ ეს თეორია, მეორე მაპირისპირე და მოკიშე თეორია კი უნდა დატოვოთ და უკუვაგდოთ.

ჩვენს ამ მოსაზრებით ეიხელმძღვანელებთ და ამ მხრით განვიხილავთ სამართლიანობას ეკონომიურის მიატერიალიზმას თეორიისას. თუ შკითხველს დავანახევო, რომ ეს თეორია საკმარისი არ არის ბევრის მოვლენისა და ისტორიულის ფაქტების ასახსნელათ; თუ ისიც აღმოჩნდა, რომ ეს თეორია

ბევრ ფაქტს ან უყურადღებოთ ტოვებს, ან დძალ-დატანებოთ ხსნის, — მაშინ ცხადი იქნება, რომ ეს თეორია სრული და უნაკლული არ არის და ან სხვა თეორია უნდა მივიწველოთ, ან და ესევე თეორია ვადავასხვავებოთ. ენახოთ.

ჯერ თვით თეორიის დედა აზრი გამოთქვით მოკლეთ.

თეორია ეკონომიურის მიატერიალიზმისა ჰკონენებს, რომ ყოველგვარი ისტორიულ მოვლენაზე ზედ-მოქმედება და ვაღლენა მხოლოდ ეკონომიურის ინტერესსა, კუქის მოთხოვნილებას აქვს. ეკონომიურ-მა ინტერესმა და სარგებლობამ აიძულა ადამიანი-ნო შეედინა საზოგადოება და ამ უკანასკნელის მოთხოვნილებანი, ხშირათ პიროვნებისათვის ხელს შემზოკველი, მიღებინა და თავს მოახვია. საზოგადოებასა და ისტორიაში თუ რაიმე ცვლილება ხდება — ეს ცვლილება ეკონომიურის ურთიერთობისა. ჯერ ეს უკანასკნელი უნდა ძირეულათ შეიცვალოს, რათა, შემდეგ თანაბრივი ცვლილება მოხდეს პოლიტიკურ განწყობილებაში; პოლიტიკურს ძალასა და ფორმას არავითარი დამოუკიდებელი გავლენა და ზედმოქმედება არა აქვს ცხოვრებასა და ისტორიაში. იგი შენობის ზედა სათუფლს წარმოადგენს მხოლოდ, მეტს არავფერს, მაგრამ თვით ეს ეკონომიური ურთიერთობა როგორ-ღა და რით იცვლება? — ეს ცვლილება თავისთავათ, აუცილებლათ და სტიქიურათ ხდება. ადამიანთა საზოგადოება ჯერ ერთნაირს ეკონომიურს ურთიერთობასა და განწყობილებებს ექვემდებარება, ამას შემდეგ მეორე ნაირი უსათუოთ მოდევს, მეორეს მესამე და ამ რიგათ, უნდა თუ არა, საზოგადოება მიიწე ვერ აცდება ამ სხვა-და-სხვა სტადიებს (საფეხურებს) ეკონომიურის

*) იხილე „საკვლი“ № 49.

განვითარებისას; საზოგადოებამ ეს სტადიები აუცილებლათ უნდა განელოს ასე პოლიტიკათ. დიდბუნიონი და დიდბუნიონი ადამიანები ფიქტია, მეტი არაფერი; მათ მიდევნებენ მნიშვნელობა და ზეგავლენა აქვთ ისტორიაში, რამდენიც თვით უკანასკნელ კაცუნას—სიკვდილის სულ უზარალო შვილსა, არც მეტი, არც ნაკლები. სიტყვით აქ სრული თანასწორობაა გააღებულა.

აი, ეს არის მოკლეთ დედა-აზრი იმ თეორიისა; რომლის შესახებაც ამ ხანათ ბასი გვაქვს. მკითხველს უნდა ახსოვდეს, რომ ეს თეორია მხოლოდ მაშინ განვითარდა, გავრცელდა და გამოიჩინა, როცა ბიოლოგიაში დამყარდა მოძღვრება სრულის დეტერმინიზმისა და უზარალო ევოლუციისა და როცა ისტორიკოსებმაც, ლიბერალური მოძრაობით გატაცებულნი იყვნენ თვისი მოწყალებული ბრძოლის (მაცა) მიაქრეს. ევროპიური მატერიალიზმიც ამ ორის მოვლენის პირდაპირი შედეგია, მათი ლოგიკური დასკვნაა. ახლა ვნახოთ, რამდენად მართალია ეს შედეგულება.

ევროპიურა ინტერესი რომ დიდს კავლენისაა, ამას თქმა არ უნდა. მაგრამ თეორიის ნაკლებეანება ის არის, რომ იგი მხოლოდ ამ ინტერესს ახლავს, მის მნიშვნელობას აზვიადებს და სხვა ძალებს, რომელთა არა ნაკლები ზეგავლენა და მოქმედება აქვთ საზოგადოებასა და ისტორიაში, არ ანიჭებს ასეთი მნიშვნელობას. ამ თეორიას რომ დაუჯეროთ, მაშინ იძულებული ვართ მივიღოთ, რომ პოლიტიკური ინტერესი (ვაერთიანება) შედეგია საზოგადოების მოთხოვნილებებისა. მაგრამ ეს ასე არ არის პოლიტიკური ინტერესი გამოიწვია და დაბადა საზოგადოებათა შორის ატყვილმა ბრძოლამ. მაშასადამე იგი შედეგია თავის დაცვის მოთხოვნილებებისა. განაწილება ერისა ორ დიდ წოდებათ ევროპიურის ვითარებას კი არ გამოაუწყევლია; არამედ ომი ანობამ და ბრძოლამ, მაშასადამე თავის დაცვის მოთხოვნილებამ აწარმოვა და წარმოშობა. ერთ ორ დიდ ნაწილათ იმიტრამ გაიყო, რომ ერთ ნაწილს უნდა ებრუნა და დეკლარაციებიანი საზოგადოების მოთხოვნილება, მეორეს კი საზრუნველთ თავის დაცვით მოთხოვნილება ხედა. როცა სხვა-და-სხვა მეზობლის საზოგადოებანი ბრძოლის სურვილითა და ომიანობით არიან გატაცებულნი, მაშინ არის, რომ საზოგადოებაში გაჩნდება გავლენიანი ძალა. ყოველი წევრიც სამართლიანთ რაეს თავისი ძალ-ღონე და მოქმედება ამ ძალას დაუმორჩილოს. არსებით ბრძოლაში მხოლოდ ის საზოგადოებანი გაიმარჯვებენ და შთამომავლობას დატოვებდენ, სადაც მოხდა ასეთი ვაბატონება ერთისა და სხვისა კი დამორჩი-

ლება, ხანგრძლივს ბრძოლასა და ომიანობას არ შეუძლია დაბადოს წარმომადგენლობითი მართველობა. პირიქით, თუ სადმე ასეთი მართველობა მოიპოვება, იგი მოისპობა და აბსოლიუტიზმით შეიკვლება. ესაღია, რომ აბსოლიუტიზმი შედეგია ხანგრძლივის ბრძოლისა და ომიანობისა და არა ევროპიურის ურთიერთობისა. ამიტომაც არის, რომ აბსოლიუტიზმს ენახულობთ სხვა-და-სხვა დროსა სხვა-და სხვა ხალხებში, რომელთ ევროპიური განწყობილება და ურთიერთობა სრულებით სხვა-და-სხვაობს. როდესაც რომი, დიდბუნიონი რომი, ქვეყნის დაპყრობის სურვილმა გაიტაცა, ამას ის მოეკე, რომ თვითმართველობა მოისპო და ცეზარიზმი კი ვაბატონდა. ევროპაშიაც ვიღერ სხვა-და-სხვა ერები და ხალხონსობა თავის ადგილს დაბინადებოდა და განვითარების საქმეს შეუდგებოდა, ომიანობაც ჩვეულებრივ მოვლენას წარმოადგენდა ამან კი ძლიერი ცენტრალური ძალა შექმნა. ტყუილათ ჰგონიათ, რომ ინგლისის ქებულთ კონსტიტუციონალიზმი შედეგ იყო იმისა, რომ ხალხი და არისტოკრატია ერთმანეთს მივკვლევობადეს, მიმხრობოდეს და მეფეს კი დამტერებოდეს, ეს შედეგია მიზეზისა და არა თვით მიზეზი. თავი მიზეზი ამ მოვლენისა ის იყო, რომ ინგლისი, გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, სხვა სახელმწიფოებზე ადრე მოშორდა სხვა ერთათა დასახმას. რადგან ამიტომ აქ ომიანობა და ბრძოლა შესუსტდა, მოღუნდა და იგი იშვიათ მოვლენათ შეიქმნა, აბსოლიუტიზმი (ერთ-მთავრობამაც) ახალი და მნიშვნელობა დაკარგა. მონარქების თითქმის სამასის წლის განუწყვეტელმა ბატონობამ და მათმა თავ-გასულმა ბრძანებლობამ რუსეთში მოსპო დამოუკიდებელი ყიზი-ები, და მხ-ე-ები და რუსის ხალხმა ერთ-მთავრობით მოიპოვა მტრისაგან განთავისუფლება. ვინც თანამედროვე ცხოვრებაში ჩახედული და დაკვირვებულა, მან—არა მგონია—ევროპის*) თანამედროვე მილიტარიზმი ევროპიურის ურთიერთობისა და განწყობილების მიაწეროს, ამის მიზეზი აღმოსავლეთისაკენ უნდა ეძებოდ... მე არაწმუნებული ვარ და, მგონია, მკითხველიც დამეთანხმოს, თუ რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებს ესთამნე ხანგრძლივი ბრძოლა მოხდომოდა, მაშინვე იმისი ქებული დეცენტრალისაცა ცეზარიზმით გადაქმნებოდა, და ამას ევრაეითარი ევროპიური ურთიერთობა ხელს ვერ შეუშლიდა და ვერ შეაჩე-

*) Русская Имперія (1889-ს თუ 90 წლისში) ბ. В. В., მართალია, ამტკიცებს, რომ თანამედროვე მილიტარიზმს კანიკალიზმის მიწმე შედეგია, იმისი სინტეზია, მაგრამ პატრიარქული ავტორი ცდებოდა...

რება. აქ საჭიროთ მიმართა ერთი რამ მოვაგონო მკითხველს. ევოლიუციონერის მოძღვრების ერთი დასკვნათაგანი იმაში მდგომარეობს, რომ ძალა, ანუ მოვლენა, რომელიც არ იყო წინეთ დამოუკიდებელი და სხვა ძალისა და მოვლენის ზეგავლენას ემორჩილებოდა, შემდეგ, როცა გამოირკვევა, დამოუკიდებელი გახდება სხვა მოვლენაზე, თითონ იქონიებს გავლენას, ზედმოქმედებს.

თუ ეს, რაც ვთქვი, მისაღებია, მაშინ უეჭველი და ცხადია, რომ არავითარი პარალელიზმი, ქეშაობა, ერთნაირობა არ მოიპოვება ეკონომიურს

პატიყდასაც აქ უფრო გრძნობდა. ამიტომ რომის არისტოკრატია ქალაქებს თავი დაანება, სოფელში გაიხიზნა, აგარაკებში დაბინავდა და შუაღობას მოჰკიდა სუფი. ასეთმა ვითარებამ შექნათვისუფალი და დამოუკიდებელი ციხე-ებო. მაგრამ შემდეგ ისინი ცეზარისშმა მიწაზე დაამაგრა და უმებათ გახდა... რუსის გლეხ-კაცობა რომ ასე ბუზსავეთ ღვინოს ეტანება და ლოთობს, ნუ თუ ეს ეკონომიური მდგომარეობის ბრალია? სიღარიბე და სიღატაკე სხვა სახელმწიფოებშიაც არა ნაკლები მოიპოვება. ენც ამ ლოთობის დასაწყისი და ისტო-



განსვენებულის იმპერატორის ჰლექსანდრე III-ის კუბო.

ურთიერთობასა და პოლიტიკურ ფორმებს შორის. თუ სამართლიანია ის აზრი, რომ ეკონომიურ განწყობილებას აქვს გავლენა საზოგადოებრივ მოვლენაზე, არა ნაკლები სიმართლეა აქვს იმ აზრსაც, რომ პოლიტიკაც ფრიად ზეგავლენას ახდენს ამეე მოვლენაზე. რომის სახელოვანმა არისტოკრატია მსახელმწიფოში ყოველივე აზრი და მნიშვნელობა დაკარგა მას შემდეგ, რაც იქ ცეზარისში გაბატონდა და დამკვიდრდა. სახელმწიფო საქმეების აგარაკიანობას არისტოკრატის აღარავინ ეკითხებოდა. არისტოკრატია ქალაქებში მეტი ბარგი შეიქნა და

რია იცის, მისთვის მიზეზიც ცხადია—აქ ბრალი მთლათ ერთიანთ მთავრობას ედება... საფრანგეთში რომ ნაპოლეონ III გაბატონდა, მან თვისი ოცი წლის მმართველობის დროს გაათახსირა და გარყენა საფრანგეთის პოლიტიკური აზრი და მიმართულება. მისმა მმართველობამ შექმნა ისრეთ-წოდებული პოლიტიკური ინდიფერენტისმი (უდარდებლობა) და სწორეთ ამეე დროს გამოვიდენ მწერლობაშიაც „ოლიმპიელები“. ნაპოლეონის მმართველობამ იმით დააბოლოვა თავისი არსებობა, რომ გერმანიას ომი აუტება მესამე-და-ათე წლებში. მთელი საფრან-

გეთის ერთი სრული წინააღმდეგი იყო ამ ომისა, მაგრამ ნაპოლეონი როგორ მიიღებდა მხედველობაში თვისი ყმების სურვილს! ამ ომმა საფრანგეთს 5 მილიარდი დაადგა კონტრიბუტიათ. მაგრამ ამით არ გათავებულა ამ ომის შედეგი. მესამე-ო-და-ათ წლების დამარცხებამ საფრანგეთში „რევანში“ დაბადა. ამ უკანასკნელმა კი, როგორც ვიცით, საფრანგეთის პოლიტიკური ზარი სრულიათ გაათახსირა. აქ მამასადამე პოლიტიკას ჰქონია დიდი გავლენა და

არა საფრანგეთის ეკონომიურს მდგომარეობას.

ყველა ეს ისტორიული ფაქტებია, — შეგვეძლოს მათი რიცხვი გავვემზავლებინა, — თუტყუართ გვეწვენებინა, რომ პოლიტიკურს ძალას და წუთაილებს საგრნოსული გავლენა და ზედმოქმედება ჰქონია სწორადგოქსას და ისტორიაში მომხდარ მოვლენასზე.

ფხა

(შემდეგი ექნება)

რიდე აიხადეთ!

მსკედონი მის სიმონიქს.

მსკედონი სიმონიქე მაწვევს საწედიატორო სამართალში. მე დღემძას კარგათ არ ვარ დარწმუნებული, ვინ უნდა იყოს ეს მსკედონი სიმონიქე, რომელიც ამდენი ხანია ჩვენ მკითხველს საზოგადოებას აწუხებს და ათახსირებს რაღაც პირადი ანგარიშის წერილებით. სიმონიქის მსკედონი მებუ ბევრია. არის მსაიობა სიმონიქე მსკედონში, არის აგრეთვე მსკედონი სიმონიქე, რომელიც ისტორიკოსობას ჩემობს, არის მსკედონი

მი სიმონიქე, რომელიც გრამატიკოსობას ჩემობს ბოლოს არის სიმონიქე მედგოგოცა. მე მსკედონი მებთან, ესე იგი რიდე ჩამოფარებულ ვინმეებთან საქმე არა მაქვს. თუ ნებავს მსკედონი სიმონიქის ჩემი სამწედიატორო სამართალში გარწვევა, გერ რიდე ჩამოიხსნას სახიდან და კაცათ დაგვენახოს, რომ დარწმუნდე მის ვინაობაზე; შემდეგ დაადგინოს მკათო კითხვები, რა უნდა ექნეს საწედიატორო სამართალს გასარჩევი და მაშინ მცეც მოვახსენებ პასუხს.

ბ. წერეთელი

საგრამატიკო კვლევა

ატონ სიმონიქის ვერ გაუვია, რომ წინა წერილში ჩვენ მარტო გაკერით შევეხეთ საზოგადო სწორთქმას და არ შევხებოვართ ამ სწორთქმის განმარტებას, ესე იგი, გამოკლებათა ანუსხვას. თუ მაინცა და მაინც ჩვენმა მედგოგმა დიდი სურვილი გამოაჩინა საგნის შესწავლისა, ჩვენ, იყოს დამედებული, არსად გვექცევით და ვეცაზებით კიდევ იმის „პაჭუტებს“, თუ შესაძლებელია, წამალი წაეცხოთ და ცხერიები დაუსწოროთ.

საზოგადო სწორთქმა, ვიმეორებთ, გახლავთ შემდეგი:

განყენებულ საწელთაკან წარმოებულთ ზედმესრულეები იბმენ ორსავე დაბოლოებას — **იანი, იმანი**, ხოლო, რაღესაც ზედმესრულეები ნიშნენ რაიმე ნიეთიერ საგნის კუთვნილებას, მაშინ ესენი არ იკარებენ ხოლმე მეორე დაბოლოებას (იერი). რა არის აქ არ გასაგები? ყოველი მკითა

მყოფელი აღმიანი აქედან სხვას რას გაიგებს, თუ არა შემდეგს:

განყენებულ საწელთაკან ზედმესრულეებს ებმება ან ორივე დაბოლოება (იანი, იერი), ანუ ერთი მათგანი. ხოლო ნიეთიერ საწელთაკანებს კი აუცილებლათ მარტო — იანი.

ასეც არის. დამშვიდდეს ბანი სიმონიქე, ამერიკა არ ამოუჩინია მას. თეთიონაც კი, ლეთის წინაშე, მკრძნობს ამას და ამიტომ ჩვენგან დადგენილ სწორთქმას ვერ ეხება, ვერ დაურღვევია იგი, თუმცა, როგორც მედგოგო, ბევრსა ცდილა ბავშვებისათვის გასაგები ენით გადაეხსნობია ჩვენი ნოთქამი, მაგრამ, სამწუხაროთ, ვერც სრული და ვერც მართალა სწორთქმა ვერ შეუმზადებია ჩვენი სწორთქმის გადამხარჯებით. რა ბავშურის აღტაცებით გეკითხა, მართლა, ამ მოხუცმა არ ცოდნა, როგორი განადგურების წყურვილის კილოთი შეეხო ჩვენს მკითვრობას, რა არ დავკარქვა, ბატონებო, და იცით, ყოველივე ესე რას შემდეგ მოახდინა? თურმე მარ-

ტო ერთგვარი გამოკლების ორიოდე მაგალითი აუ-
ნუსხავს, ესე იგი, ტყის მგეგრათ სამიოდ ხის კე-
ნწერო დაუნახავს და ჰგონია, ეს-ეს არი, ცა დაეან-
გრიე და საქართველო აღუადგინო.

ჯიბრი — ჯიბრიანი
მაღა — მაღიანი
ჯანი — ჯანიანი
ყუათი — ყუათიანი
სუნი — სუნიანი...

იხილეთ და ისწავლეთ, ბ-ნო სიმონიძე!..

I განყენებულ სახელთაგან წარმოებული ზედ-
შესრულები ორივე დაბოლოებით:

რიანი? როგორა?
გონება — გონებანი. — გონიერი.
ლონე — ლონიანი. — ლონიერი.
მადლი — მადლიანი — მადლიერი.
ჭკვა — ჭკვიანი — ჭკვიერი
ხმა — ხმიანი — ხმიერი
ხანი — ხიანი — ხიერი,
ნიკი — ნიკიანი — ნიკიერი
მანკი — მანკიანი — მანკიერი და სხვები...

შენიშვნა: სამი პაჭუა აღმოაჩნდა ბ-ნ სიმონი-
ძეს: სინიღისი, ნაშუსი და სვე—ამ სახელებისაგან
ზედშესრულებს ექნებათ ორივე დაბოლოება (იანი,
იერი) და არა მარტო იანი:

რიანი? როგორა?
სინიღისიანი — სინიღისიერი
ნაშუსიანი — ნაშუსიერი
სეიანი — სეიური (იგივე — სეიერი)

გ) ანუ ორივე დაბოლოებით, ერთათ — შეკაე-
შირებით — ნიშირი

ღმერთი — ღმეთის — ღმეთის — ნიერი
ბელი — ბელი — ნიერი.
გემო — გემ — რიელი (ნიერი)...

ამგვარ ზედშესრულთა შორის უმრავლესობა
უგებს ორსავე კითხვას: რიანი? როგორა?

II ა) უმცირესობა კი იხმარება ან მარტო
მეორე დაბოლოებით — იშირი:

ცალიერი. { ციერი
მშიერი. { სულიერი (*ალიანი -ს სხვა მნიშვნე-
კადნიერი. { ძლიერი ლობა ექნება
შეენიერი. { ციერი და სხვა... *)

როგორც ხედავს მკითხველი მარტო ორიოდ
განყენებულ სახელთაგან წარმოებულ ზედშესრულს
ემის დაბოლოება იანი. ეს გამოკლება აინსნებ-
იმიით, რომ შირველი ესა— მომეტებული ნაწილი მე
თვანი უტუბო ენებიდან არის შემოღებული და ისა
არ უვარჯიშებიათ ქართველებს ეს სიტყვები. ამას-
თან ამ განყენებულ საგნებს (მაღა, ყუათი, ჯანი..)
ისე ექცევა ქართული ენა, როგორც ნიეთიერ საე-
ნებს და ამისათვის მათგან წარმოებული ზედ-შეს-
რულები უგებენ ხოლმე ერთათ-ერთ კითხვას— რი-
ანი? ახლა დაეკითხეთ, მკითხველო, რა შუაშია აქ
ან „ჭკვიერი“ და ან „რეგენ მოგზაურის ზღაპარი“?

ბ) ანუ მარტო პირველი დაბოლოებით — იანი:

*) ავი თქვენს ბანეთ, ბ-ნო სიმონიძე, „მარტო
იანი არის უუჭრთუდესი დაბოლოება“-ო. აბა, კვადეთ
და ამგვარ ზედშესრულებსაც მიახით თქვენი უუჭრთუ-
დესი დაბოლოება.
აჭტ.

კ. დღაშვილი

პ ა რ ტ ა ნ ი

(მოთხრობა ებ. ნინოშვილის).

შედეგი *)

VIII



აქ დრო გადიოდა, მით უფრო და უფრო
ძნელი ასატანი ხდებოდა ჯერანის და მე-
ლანიას ერთმანეთთან ცხოვრება. ჯერან
თხოულობდა თავის მეუღლისაგან უსაზღვრო მო-
რჩილებას. ეს კიდევ ჰო, ეთქვით, არ ეუტუაებოდა
მელანიას, რადგანაც თითქმის ყველა გაუწაოლებელი

და მეტადერ გლგენ-კაცი ამასვე თხოულობდა თავის
მეუღლისაგან. მაგრამ ვაი-ვაგლახი ის იყო, რომ
ცოლის იმ მოქმედებაში და სიტყვებშიაც-კი, სა-
დაც ეს უკანასკნელი ცდილობდა ქმრის სურვილის
და გვართ მოქცეულიყო, ჯერან უმორჩილობას
ხედავდა და ცეცხლდებოდა— „ავი, მაიმუნი შეეირ-
თე და ხედავთ რაებს მიბედავს“-ო. ამას გარდა იყო
ორი ადამიანი, რომელიც იმ გვარსავე უსაზღვრო
მორჩილებას თხოულობდა მელანიასაგან, როგორ-
საც თითონ ჯერან. ეს ორი ადამიანი მელანიას
ღეღამითი და მული გაზღდათ, რომლებმაც გუ-
ლის და გრძობის გამოცეცა კი მოუწოდებდნენ
მელანიას. შემთქმულს გარდა იყო კიდევ სხვა ისე-
თი მიზნებით; რომლებსაც შეუძლია უსწავლელ
ხალხში შეყვარებულებიც კი დააშოროს და ერთ-

მანეთის მომძულვარეთ გახადოს. აი, ის მიხვებებიც: ერთი მკითხვენი ეუბნებოდა ხვარამზეს და მის ქალს: „თქვენი რძალი იმისთანაი ავი ფეხის ყოვილა, რომ თქვენი ოჯახი აწი ძნელათ, რომ უკან-უკან არ წვეიდე-სო“. საუბედურათ, ცულა რომ შვირთო მას შემდეგ ერთი ხარი მგელმა შეუქმნა ჯვრანს, ერთი ხბოაია- ის ძრხაა რაღაც მორაქობმა საქონლის ქირამ მო- უკლა. თითონ ჯვრანმა საუკეთესო მუშაობის დროს უტბათ ცული დაცრა ფეხზე და მთელი ორი თვე ეწოდან არ გადაუარია, ისე უქმათ იჯდა სახლში. ეს ზიანი საგრძნობლათ დაჩნდა ჯვრანის ოჯახს და ყოველივე ეს ზიანი, ხვარამზეს და მისი ქალის ფი- ქრით, იმიტომ დაემართათ, რომ მათი რძალი აფე- ფენი იყო. რაც შეეხება მას, ერთ დროს მკითხვენი ეუბნებოდა ხვარამზეს—ჯვრანის სიმამრს დიდ-ძალი ფული აქ მიწაში შენახული და ეს ფული ჯვრანის ლუკმა გახდებოა, ეს კი არ მართლდებოდა. რო- გორც ეტყობოდა, ზალიკას ან სულ არ ჰქონდა შენახული ფული და, თუ მაინცა და მაინც ჰქონდა, ჯვრანის ლუკმით არ გახდებოდა ეს ფული. ამის დასამტკიცებლათ ისიც საქაო იყო, რომ გაქორე- ზის დროს რამდენჯერმე მიირობინა ჯვრანმა სიმამრ- თან ფულის სასესებლათ, მაგრამ ეერც ერთ დროს ერთი გროშითაც ეერ გაიწყო ხელი.—„იგი საყვარ- რელი ჩემი ქალიშვილი არ მომიტესს არ მქონდეს, თეარა შენ რაეა დაეკაცებდი“ო, ეფიცებოდა ზა- ლიკაი. ბერჯეულ ზალიკა თაეის მეზობლებშიაც დატრიდა—ქინება ეიშოენო სასესებლათ და სი- ძეს ხელი გაეუწყოო. მაგრამ ეერას განდა. ჯვრანს არ ჯგროდა სიმამრის გულ-წრფელობა—ბერძან- ლი იგი, სხეავან რომ დარბის პირფერობათ, მი- წაში რომ აქ კოპჭით შენახული, იგი მომცეს“ო. თაედაპირველათ ძლიერ ერიდებოდენ ზალიკას სი- ძის სახლში. პირველათ რომ ესტუმრა, ჯვრანმა ისეთი სადილი გაუწყო, რომ ერთ პატარა ქორ- წილს შეეფერებოდა. მაგრამ მას შემდეგ, რაც ფუ- ლის სესხებაზე გაწვილებული დაბრუნდა, ჯვრან ძლიერ გულ-გროლათ ექცეოდა სიმამრს. ზალიკამ შეატყო—სიძისას, ქალიშვილს ვარდა, ყველა ცო- ვათ მეპყრობათ და ამიტომ ძლიერ გვიან-გვიან და- იწყო იქ სიარული.—„რა ექნა, მენატრება ჩემი ქალიშვილის ნახე, მარა ეატყობ, წყენენ ჩემი მი- სელა და მეც ქე დეეეფხუე. ქალი რომ გათხოედე- ბა, მერე ქმარია მისი პატარაი. მამა გულში თუ შეინახავს მის სიყვარულს, თეარა მეტრ უფლება აღარ აქ“ო, ამბობდა გულდამწეარი ზალიკაი. მე- ლონიას დედა, სუსანაი სულ მთლათ ფეხ-ამოკვეთი- ლი იყო სიძის სახლიდან. ჯვრანს სიდედრი თაო- ბიდანეე არ მოწონდა, რადგანაც უთეალოდა მო-

ხუცი დედაკაცი იყო და სიტყვა-პასუხიც არ ჰქონ- და რიგინაი. „იგი რომ სტუმრებთან აბეტურდება, სირცხვილით ძეღები მიტყდებოა, ამბობდა სიძე. მაგრამ შესაძლებელია ამ მიხვებისთვის არ დაეფო- ვა ჯვრანს სიდედრი. რომ სხეა უფრო დიდი მიხე- ზი არ გაჩენილიყო: იმ დამეს, როცა ჯვრანმა ჯეა- რი დაიწყოა, ზალიკასგან გავზავნილ მაყრებში ერა- სუსანის ნათესავი ყმაწვილი კაცი, კოწიეი. კოწი- ეი იყო, ოკი თუ ოც-და-ორი წლის, კარგი მისი- მღერე და მომხენი კოხტა ყმაწვილი. ამ ყმაწვილ- მა რომ თაეისი კრილა ხმით „ხასანგებუარა“ შემო- ძახა, მერე გამოეიდა და იცეკვა, იქ მყოფ ყმაწვილ ქალებს თვალი მავე შერჩათ. ერთი ანაურის ცო- ლი, მეტათ ლამაზი ქალი, დიდხანს უმზერდა კო- წიას თვალებზე წყალ-მოდენილი, მერე მიუბრუნდა მის ახლო მაგდამ ქალს და ეითომ ხუშრობით, მაგრამ თან აღტაცებთ უთხრა: „იფ, ეენაცეაღე იმ კისერში, ბიჭი ამისთანაი არ უნდა“ო. ჯვრანის ოჯახმა, ის იყო, იმ დამეს პირველათ გაიწნო კო- წიეი, მაგრამ მოეწონათ კი ძლიერ. „ენ იფიქრებდა, თუ სუსანას ამისთანაი ნათესავი ეყოლებოდა!“ მგო- ნია სამჯელ კი უთხრა იმ დამის განმავლობაში ხვარამზემ თაეის ქალიშვილს. ელისახედ დედის სი- ტყეებზე მორცხვათ თაეს ჩალუნავდა და ხმას არ იღებდა.

აი გასულა ქორწილს შემდეგ ერთი კერია, რომ ჯვრან ეუბნებოდა სიდედრს:—„ოდონ კოწიეი სიძეთ შამეიყენე ჩემს ოჯახში და სული არ მშურს, სული!“ აბა შენი მოყვარება ახლა დაფასდება, თუ ამ საქმეს გეყენა“—უმატებდა თაეის მხრივ ხე- რამზე. ელისახედმა იცოდა კი, რომ მისი დედა და ძმა შეუდგენ კოწიას მისი გათხოვების ზრუნვას, ძღ-ერაც უტეკავდა გული, რადგანაც კოწია მოე- წონა. მაგრამ მონაწილეობას კი არ ლებულობდა თაეის გათხოვების ზრუნვაში. ამ საქმეში რომ თი- თონ ჩარეოდა და თაეის მხრივაც რამე ეთქვა, ურ- ცხებოდა—თაეაშეგებულობაში ჩამოართმედედნ და მას, აბა, როგორ იზამდა ისეთ სასტიკ ზნეობაში— რასაკერეელია, თაეისებურ ზნეობაში—აღწლით ქალი, როგორც ელისახედ იყო.—„აბა, შენ იცი, ნენაე, ევალე, ევალე, დეიოლეე კოწიეი. თეალ- ტანათ, შენც ხედაე, კია. მარა თეალ-ტანადობა რაა! იმისთანაი ჰკუიანი და მეოჯახე ციცაია, რომ კიეკეავზე დაასახლებს კაცს. ზოგეიროებს როის ვაგს, ბიჭებზე რომ უჭირვენ თვალი. ამისთანაობაში წმი- ნდნაია, წმინდანი. ჩემი ნენაი შენებურა გულით მეერდომე, ჩემი ნენაი“.—ეხევეწებოდა დედას მე- ლანია თაეისი მულისთვის.

სუსანაი წრფელი გულით შეუდგა შეამელო-

ბას და ერთ კვირა დღეს, ვითომც ისე, სტუმრათ მოუყვანა თავის ნათესავი სიძისასო, მოიყვანა კოწიცი ელისაბედის სანახავთ. როგორც ვთქვი, ელი-საბედ საქმათ ლამაზი ქალი იყო. სოფელში ამბო-ზდენ კიდევ „თლათ დიდკაცური თვალადობა აქ ელისაბედს“ო. ხვარამზემ გამოაწყო საჩქაროთ თა-ვისი ქალი და სადილზე დაუსო კოწიას პირდაპირ. ყოვლიფერში გაბედული ელისაბედ. ახლა ისე და-მორცხვდა, ისე მოკატუნდა, რომ ერთხელაც არ აუღია თავი ზევით. გათავდა ეს ნახვაც და კოწია იმ დღესვე წაიდა შინ. მაგრამ იმ დასაქცევს თურ-მე კი არ მოეწონა ელისაბედ! რამდენიმე ჯგუფ იყო ამას შემდეგ სუსანაი კოწიასთან — ეგება დავითან-ხმო, შვერთო ელისაბედო. მაგრამ არ იქნა; ხუმარა კოწია ყოველთვის ამ სიტყვებით ისტუმრებდა სუ-სანას: „არა, მამიდა ჩემო, ელისაბედისთანა მჭოლი ქალი მე არ მინდა, ერთი ხეითქი ციკაი გამოამინ-ხე, ხეითქო“. კოწიასთვის ეს საქმე სახუმრო იყო. მაგრამ სუსანას და მისი ქალშვილისთვის ძლიერ მწარე შედეგი მოჰყვა: ხვარამზემ და მისმა შეილე-ბმა შეწუმეს სუსანას — ამ საქმეში გულწრფელით არ იმოქმედებდათ. — „არა, ამ საქმის შესრულება ზღამებოდა, იმას იზამდა, დავატაკა კაცო უცუ-თაი თავზე, ციკაის მოკაზმვაც ვერ მოვასარი ხეი-რიანთ! პირდაპირ ვარი ევლარ გვიხზრა და, იგი იყო, ვითამ დეწყო საქმე ჩვენდა მოსატყუებლთ!“ ამბობდა გულდათუთქული ხვარამზე. „თუ გულით მიენლობებო, ქალის სანახავთ საქმის გაცეთებამდი რიგზე მიეყვანა! ჯერ საქმეს გავაკეთებდი და ქალის ნახვაც, დასანიშნავთ რომ მოვიდოდა, მაშინც ქე მიესრობოდა! ქვეყანა ასე შრობა. ქალის დასანი-შნავთ რომ მიეყვანდი, მერე ქე ნახვდა, თუ წა-მივიდოდა! ცოცხალს არ გადუწობდი კარზე! კო-წიაზე ვარისი ბიჭი ვიყავი, რომ მიმიტყუეს და ძა-ლათაი შემრთეს ვინც არ მინდოდა! მარა არ მიე-ნდობა და იცია!“ ამბობდა ჯერან. რა თქმა უნდა, ამას შემდეგ სუსანაი თვის ვერ დაადგამდა სიძის ოჯახში. მაგრამ სუსანასი დათხოვნით არ დაბოლო-ებულა ეს საქმე: ხვარამზემ და მისმა ქალიშვილმა შესწამეს რძალს, თითქოს სულაც ამ უკანასკნელის სიტყვით ჩაშლილიყოს ელისაბედის კოწიაზე გათ-ხოვების საქმე. — არ ხედვდი, გახოზობდა დედას და თითო საათს ჩუმთაი ევლურწულებოდა! — თურმე ჩემი ცოცხლობა დამარხვა უნდოდა! ეუბნებო-და დედას კოწიასაგან დაწუნებულ და მით გულ-დამწვარი ელისაბედ. ამ ექვმა ისე დაამტერა ელი-საბედ რძალთან, რომ სისხლი შეეცხა ამ უკანას-კნელის გული არ მოუშლიდა.

— იცი, ნენა, წუხელის რა დამესიხმა? — უთხრა

ერთ დილას ელისაბედმა დედას — ვითამ მოვიდა ჩე-მი რძალი, ამომართვა გული, ჩემი თვალთ დევი-ნახე, კაკალი გული, ვახვია ქახალდში და წაატანა დედა მისს.

ელისაბედ არ ტყუოდა, მან ნახა ძილში ეს სიხმარა.

ხვარამზე ისე შეაშინა ამ სიხმარმა, რომ სი-ტყვის თქმას ვერ აგებდა. ერთს საათს შემდეგ ის გაემეგარა მკითხაუთან.

— დედაც და შილიც, ორივე ყოფილა. უთ-ხრა მკითხვამ ხვარამზეს. სიტყვა „ყოფილას გან-მარტება არ ეკირებოდა ხვარამზესთვის, ის ცხადთ მიხვდა მკითხავის აზრს, — მეღაწა და დედა მისა მანეწი სული არიანო.

რომ დეფარა ელისაბედ მანეწი სულისაგან, მკი-თხვამ გამოკერა რაღაც შელოცვილი ნივთი ტი-ლოს ნაქერში, მისცა ხვარამზეს — ელისაბედს შეაბი ყელზეო, შემდეგ მისცა სიტყვერო დარკება თუ როგორ მოქცეულიყვენ — ნამეტარა უფუალღა და-დედ ღღეს (პირველ სექტემბერს) — და ამ ნაირთ დარიგებულა გამოისტუმრა შინისკენ. არ გასულა ამას შემდეგ ერთი თვე — რომ ელისაბედმა მეორე სიხმარიც ნახა და უამბო დედას:

— წუხელი ძილში ჩემა რძალმა ჯერ ქათმის ფინთი ჩამიდა პირში და მერე ქათმის ფინთში გა-სერილი ფხვი მკრა გულზე.

მელანის საუბედუროთ ელისაბედ მას შემდეგ, რაც კოწიამ დაწუნებული დატოვა, ჩამოხმა და ხან-დახან აუთ ხდებოდა კიდევ. ხვარამზე ყოველ კვი-რაში დადიოდა ხან ერთ, ხან მეორე და ხან მესამე მკითხავთან. ეს მკითხავებიც მოისმენდნენ ხვარამზე-საგან ელისაბედის სიხმარებს და იმასვე იმეორებდენ რაც პირველმა მკითხავმა თქვა — რძალი და დედა მისი მანეწი სული ყოფილან და იკინი ჭამენ ელისა-ბედის გულსო, თავისი ქალის სიხმარები და მკი-თხაების სიტყვები ხვარამზემ უამბო ჯერანს, დამ-წვარზე მდღურად ვადესხაო, რომ იტყვიან, სწორეთ ისე დავმართა ჯერანს: ჯერე უამისოდაც არ უყვარ-და ცოლი და ახლა კიდევ ეს საშინელო ამბავი! მელანის თუმცაღა არ უმხვლდენ ამ ამბავს, — მკი-თხავმა უთხრა ხვარამზეს: არ გაიკოს, თვარა წამა-ლი აღარ გაკრისო — მაგრამ დედამთლის და მუ-ლის საიდუმლო ფურჩუნის და ამთი მტრული გა-მომეტყულებოდან მისდამი მაინც მიხვდა მელანია, რომ მთელი ოჯახი რაღაც საშინელს წამებდა მას. ბევრი ღამე გაატარებია ამ საიდუმლო ფურჩუნა უძი-ლოთ მეღაწას; ბევრჯელ ჩუმთ უტრია მას ამ საიდუმლო საშინელო დაწამების გამო. „გული ამუ-

ართვოა მწამებენ! ამისთანაი საშინელი დაწამება! მე რაუერ შეგმელო გულის ამორბმეგ! რეიზა უთხრა იმ დაწყველილმა მარჩელმა ამისთანაი ცრუობა! რა მტერობა ქანდა ჩემი! რეიზა უთხრა!* ყოველ ღამე ამის ფიქრში იყო მელანია, შუღლამე ისე გავიღოდა, რომ არ ეძინა. უკანასკნელ იქმშიაც შევიდა თავისთავზე— „რა ვიცი, ეგება რომ დამძინება მერე ეშმაკს მიუყავს ჩემი სული და აესაქმეს ასამქნებ-ბიგზი“. რ. ერთს ღამეს ამ ფიქრებზე მას მოავგონდა, თუ რამ ახჩრებელი სიზმრებია კი უნახავს მის საცოცხლეში და ისე შეეშინდა, რომ საბანი წაიფარა თავზე და გატრეინა სული. იმ ღამიდან მოწყებული მელანია მუდამ იჭიანობდა თავის თავზე. იმდენზე აუტანელი შეიქნა მელანიას ცხოვრება ქმრის ოჯახში, რომ მელანიამ დაუწყო ქმარს ხეწინა, — „გამიძინე ზაზასთან, მასთან ვიქნები“. აგვედ! არ ამვიღო ენა, თვარა!* დაუყვირებდა ჯერან ამ ხეწინის პასუხათ. ზანდაზან, როცა ძლიერ სასტიკათ მოგაყრობოდენ ქმრის ოჯახში, მელანია ქმრის უნებურათ დააპირებდა მამისას გაქცევის. მაგრამ ჯერან თოფს წამოაფლებდა ხელს და დაუძახებდა: „მოზრუნდი, თვარა კერნაი რომ მომიკლავს, ესე გავმცამ წელში“. მელანია ევლარ ვაზნადედა წასვლას. მოზრუნებული დევდებოდა სახლის უკან მიწაზე და ტიროდა. მეტადერ მელანიას აშინებდა ის გარემოება, რომ ჯერან ექაღოდა — „მამაშენისას რომ გეძიქტე, ჩამუვალ და შენიან დედამამაშენიანა ყველას ღორსაგით დაგკლავო“. მართალია, ჯერან არ იყო ისეთი სისხლის მოყვარე კაცი, რომ ადამიანის მოკლა, ან დაკლა ისე ადვილი ყოფილიყო მისთვის, როგორც ამბობდა. პირ იქით ბევრ შემთხვე-

ვაში ჯერან გულ-სათუთიც იყო, ძლიერ ეზარებოდა გოჭის და ქაოზის დაკლა; ხარის და ძროხის, მით უმეტეს. მაგრამ ამასთან ესეც კარგათ იცოდა მელანიამ, რომ როცა გულ-მოსული იყო მისი ქმარი, ცოფიანს მოვავგონებდა, ისე ლეწავდა სახლში ჭურჭელს და სხვა ავეჯს, რაც მოხდებოდა ამიტომაც ფიქრობდა მელანია „იგი რომ გაცოფთება, ღმერთი აღარ ახსოვს, კაცის მოკვლასაც არ დაზოგავსო“. ჯერან იმიტომ კი არ იჭერდა თავის ცოლს, რომ თითქო, ცოტა აირის, მარცხე ყვარიერბდეს; არა, ჯერანს ძულდა კიდევ ცოლი, მეტადერ მას შემდეგ, რაც მკითხავებმა უთხრეს „მანეე სულია“. ის მხოლოთ შემდეგი მოსაზრებით არ აძლევდა ცოლს წასვლის ნებას: „მამა მისისას რომ დევდებოდეს, მაშინ რა მენაღლება, წვეთრიოს და ევლოს! მარა რომ გააღიროს თავი და სადმე ქალაქში წვეთრიოს საკაპოთ, მაშინ ხომ მომიკვა თავი! ქვეყანა იტყვის — ჯერანის ცოლი საკაპოში ავლიო! რაც უნდა იყოს, ჩემი სახელი ადევს, რეულიერი ცოლი ქეია, სახტარზე ქრისტიანულა ჯგაჩი დავეწერია. არ მოეტყუებუდიყავი, კაი იყო და აწი რაღა დროსაა. ავია, თუ კაია, გათავდა, აწი ერთათ უნდა დადებრდეთ მე და იგი“. ამეე ზარის იყვენ ჯერანის ღედა და დაც. იმათი ფიქრით, მელანიას ფეხზე უქუღმა მიღოდა მათი ოჯახი, მანეე სულიც იყო მათი რძალი, მაგრამ — „ბედმა აგი შეგვახებდრა და აწი რაღა ეშველებოა ფიქრობდენ ესენი. ხშირათ კიდევ თვალ-ყურს ადვენებდენ რძალს — არ გაიპაროსო.

(შემდეგი ოქება)

აკვალისა ფოსტა

ახალზაზად მოსწავლემბს. გუგუითსუბით, რომ რა ფორმბი ექმნება ხმნას „რასდარბა“ აწქოას და მომაძაღუბი. საზოგადო სწორთ, მადროის წარმოებასათვის არის შექდებო: მარტივ ხმნებს (რუთასწართბებს) ექმნებათ მარტო აწქოა, სოლო თაუასწართბებს-კი მარტო მომაძაღუბი. მაკვლითბებს: წერ (მარტივი სასელხმნას) — აწქოა — ეწქო. მომაძაღუბი წარმოებს თაუასწართბან სასელხმნასინ — დაწქოა — მომაძაღუბი — დაწქოა. გინება — გვანება (აწქოა), მომაძაღუბი — შეკვანება (სასელხმნასინ — შეკვანება) და სხვა.

ხმნას — ადვარბუ — თაუასწორითბეე იხმარბას და იხმარბოდა; ამისათვის თვით ეს ფორმას სწორბრქისას ხადა

მომაძაღუბი უნდა იყოს, თუმბა აწქოაშინდ ასევე იხმარბა. ნამდველი რწმენს, აწქოაში გამოწქეული, მომაძაღუბისათვის შეერბეველ რწმენათ უნდა დარწეს. წართველოზის რწმენათ ეს და ამქოამ დახმარბა აწქოა რწმენამ ამ შემთსუგუბა აწქოას მომაძაღუბისაგან.

ბ. დ. რ — ბლს. გოსოვთ ან ვასიკე თფილასში ქოთეს მანდოთ, რდაქედის გამოართვის თქვენთვის დოდა შევლის სქემბა, ანუ თქვენ თვითონვე გამოართვით იმავე რდაქედის, როცა მოგისქებათ თფილასში ყოფნა. აქტორი ფოსტით არავის უგზავნის.

რუსიდან გუგუითსუბა სოფ. მასწ. ბ. ბიბილქევილი ხმნების დანრბაში ახო „ს“ რათ აკვებოთო, მაკვლითად რათ ხმარბობთ შექდებ ფორმბების მკეიერდა: სდის, სცადლოს, სცსოვრობს, სწენს და სხვა. ასეო:

დის ცდილობს, ცხოვრებს, სურს და სხვა.
 დახვარა ზმნებში სასულზმნისაგან წარმოებს. მაგ.
 ზემოსხენუელი ზმნების სასულზნანი არიან: დენა და
 არა სდენა, ცდა და არა სცდა, ცხოვრება და არა სცხო-
 ვრება, წერა და არა სწერა. აქედან აწუო დროში მე-
 საშე პირი იქნება: **ღის, ცდილობს, სხორებას,**
წერს და სხვა. ეს არის საზოგადო განონი მარტო
 პართული ენისა კი არა, ყველა უნსო ენებისაც, რა
 უნსო ენაც უნდა იდღოთ (მხ. შუადრებითი ენამბტიკა
 ენებისა). ამ ნაირთვე წარმოებს უდღელელება ზმნებისა
 საპართველოს მდებოი სდღსში და განსაკუთებით იმერე-

თში უთვეღგან. ეს დღეს სდღსში სმარბული ძველი
 ლიტერატურდან დაწინიღო ცოცხლი ფორპკი მარ-
 თდღებს ძველი მწერლობითაც. ამ სდღანს ჩვენ უფრო
 დაწვრილებით განკმარტებით შემდგეში, როცა ენისი-
 ლეთ ისტორიულ წარმტკბას პართული ენისას უკელს
 დროიდან მოკეიებული და დავსტამბავთ. განეითარბულია
 პართული ენის ძველი ფორმების მინშუმებს, რომეღნიც
 დღესაც ცოცხალ ენის მარგალიტებოთ დაწინიღა სდღ-
 სში, განსაკუთრებით რტკში, გღღღღში და ზემო იმერე-
 რეთში, სადა ყველაზე უფრო წინდით შენსულა პარ-
 თული ენა და იგი უნდა შეიწუნს ცხოველი უწნებოთა
 წვარო ჩვენის სდღატერტურთო ენისა. გ. წ.

სახემპროუ ვასარიოზი

„ოზაზენ“ წასელა

(უღენი იკოზ სომონისეს, რომელსეზნც ასე მშენიე-
 რთ ვისწავლეთ პართული სოფელელებმა, განსაკუთრებით
 იმერეთში)



რისტეს-აღღვის* მესამე კეირა იყო, თარი-
 ლი დამეიწყებოა, შევიყარენით ძმა ბიჭები
 სულ ჯეღ-ჯეღო, ერთი ორი ფლანიც გა-
 მოგვეროა. ესთქეთი თუ, მოდი, ძმებოჯან, ერთი
 „ოზაზენ“ წავიდეთ, ჩენნი უწარი* უწენერთ და მა-
 თიც ენახოთ, საბაბი* გეკ: „ოზაზა* ესთქეთ და
 ყველა „ყაბულს გავხდით“. ვეიღეთ ბეერი ჰემეზბი,
 ზედაც ერთი ოთხი „სამამლე ვარიები“ დგამატეთ,
 გამოეწყეთ „შახათ“ და წაესხენით რალა. გზაში
 ენახეთ, რომ „ფოფოღლიც“ ოზაზენ „მიობოტეს“,
 წამოეწყენით, გამარჯვება უთხარით. მოგებოზუნდა
 და გეითხრა: განა დღეს გამარჯვება იქნებოა? ორ-
 მოკამდის სულ „ქრისტეს-აღღვის“ დღეოა და
 გეითხრა: „ქრისტეს-აღღვის“ დღეს „გღღღღებოა“.
 ჩენც მოვახსენეთ: ჩენც „გღღღღებოა“. წავიდა,

გაზორება დაპირა, ის წინ „მიობოტეს“, ჩენც
 უკან „მიეღენებოთ“ ჩენეთის. ერთი ყარაზღელი
 იკოზა იყო ჩენში. მოუსენწარიანც; დაუძახა: ბა-
 ტონო ფოფოღი, თქვენი ხასტალიკობა გეგსმოდა,
 ეხლა კი, მადლოა ღმერთს, „სასლამათოდ“
 ბრძანდებოთ! რომელმა ექიმმა მოგცათ ყუთიოა?
 „აფსუს!“ იმათ მაგისი უწარი ვინ მისცათო? მე
 ჩენმა აჯიამ „გამასალა“, კეთილი! — ენებმა იკო-
 ზა „ფოფოღიჯან ერთი ჩენც მიგავსაწყლეთ ის
 აჯი. ავად კი არა ვართ, მარა კაი ფერს მაინც
 მოგეცემსო. ეს „ყარბიტა“ უთხრა, თორემ ჯოჯო-
 ხეთის მამშალა იყო. გავჯერად: „მასარბე“ გეითხრა,
 თქვენ ხელში ღმერთმა „დღეშანიც“ ნუ ჩაადღოს.
 მითლილი ყოუილხარო, წადით დამეკარგეთო! აბა,
 რას მოგზორდებოღოთ? ჰამა, მოეიხედეთ, ესეღეთ,
 ემდენი ხალხი მიღის „ხაჟუშ-ხაჟუშოთ“, თუ ხელში
 ჩავეგდეს, ჯანსაც გავავღებინებენ. მიუბოზუნდით
 იკოზას, ეგებნით: ეს „ქრისტეს-აღღვიც“
 სულ შენ დგემაწვარე, ამის „უგღღღღებოლა-
 შის“ არ შეიძილებათქო. შენი თვისაც დღეშანი
 ხარ და ქვეყნისაც-მეთქი!...

ს.ყო მენახელი

დაზღვევი საზოგადოება

იაკობკრი (ღუსა)

უმდღესად დამტკიცებული 1872 წელს, რომელ-
 საც ძირითადი თანხა 2,500,000 მანეთი აქეს, გა-
 რდა სულადის ფულისა, ამით აცხადებს, რომ მი-
 მიერ მიიღება დაზღვევა სიცოცხლისა განსაკუთრე-
 თით სასარგებლო პირობებით იმ შემთხვევისათვის
 როცა შრომა აღარ შეეძლებათ.
 მიიღება ყოველნარი მოძრაისა და უძრავის

პონების დაზღვევა ცეცხლისაგან, აგრეთვე ზღვით
 მდინარით და ხმელეთით წასაღებ-წამოსაღების საქ-
 ონლის დაზღვევა ცეცხლისაგან. წესები, პირობებე-
 ბი წერილობითი და სიტყვიერი მოლაპარაკება გა-
 ნეზიარება მსურველს ტფილისის საზოგადოების გა-
 მგეობაში, რომელიც დადენილია კავკასიის მხრი-
 სთვის და იმყოვება ბარონის ქუჩაზე, კალოუზნელ-
 ის „ქანლში“, თუ არა თვით საზოგადოების ადვრტის
 ალექსანდრე ზეტრეს ძის საკრიევისაგან, რომელიც
 დღას ევლიამოვის ქუჩაზე № 2.

რედაქტორ, გამომცემელი სხ. თ. წერეთლის.

სამოცენცერო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1895 წელს ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ თაბასამდის

რედაქცია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს გაუმჯობესოს შინაარსი და სახე გავითისა, ამ განზრახვით მან დაიბარა პეტერბურგიდან მრავალი საუკეთესო ცინკზე და სპილენძზე მოჭრილი მხატვრობა. გაზეთი წლიურად ღირს გაუზღვენილად 7 მანეთი, ხოლო გაუზღვენილად 8 მანეთ. ნაწევარს წელს გაუგზავნილად 3 მან. 50 კაპ., გაუზღვენილად 4 მანეთ. სამი თვისა გაუზღვენილად 2 მანეთ, გაუზღვენილად 3 მანეთი, თითო წომეგრი აბახათ. ხელის მომწერლებს წლის ფულს შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გაუგზავნიონ.

სელოს მარწერა მიიღება

ტფილისში არწურნისეულ ქარვასლაში: „ქართულ სახალხო სამკითხველოში“, „წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში“ და თვით „კვალის“ და „ჯეჯილის“ რედაქციაში. (Артиллер. ул. д. Тамамшева, возлѣ кадетскаго корпуса).

ქალაქს გარეშე ხელის-მომწერთა შეუძლიათ მიმართონ: ქუთაისში: თ. კირ ბეგენ. ლორთქიფანიძეს და ე. ბეგენიშვილისა და ძმათ წერეთლების წიგნის მაღაზიებში: —ბათუმში: მათე ნიკოლაძის ჟურნალ-გაზეთის სააგენტოში და პავლიოანში გერ. კალანდაძესთან. —თბილისში: ივ. თ. ჩიბალაშვილს. —გორში: ზაქარია დავიდიანთან და ევ. ფურცველასთან. —ქიათურში: თედორე კიკვიძესთან. —ქუთაისში: თ. ხუსკივიძესთან, —სასესხავში და ოსურგეთში: კ. თავართქილაძესთან. —ნოსატურში: მინ. ჯიბლაძის წიგნის მაღაზიაში. —სანსეგრეში: ყარამან ჩხეიძესთან. —თელავში: მ. ცისკარაშვილთან.

ვინც „ჟეჯილს“ და „კვალს“ ერთად დაიბარებს, მათთვის წლიურათ ეღირება გაუგზავნილათ 10 მან., ხოლო გაუგზავნილად 12 მან.

კერძო განცხადება დაიბეჭდება სხვა-და-სხვა ენაზე

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1895 ГОДУ
НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ГАЗЕТУ

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(двѣнадцатый годъ изданія)

Въ 1895 г. „Новое Обозрѣніе“ будетъ выходить въ Тифлисѣ, какъ и прошлые годы, ежедневно, по программѣ газеты литературной, общественной и политической.

Условія подписки: съ пересылкою и доставкою: на годъ — 10 р., на полгода — 6 р., на три мѣсяца — 3 р. 50 к., на одинъ мѣсяць — 1 р. 50 к. За границу: на годъ — 17 р., на полгода — 9 р., на три мѣсяца — 5 р. (Подписка принимается не иначе, какъ, считая съ перваго числа любого мѣсяца).

Для годовыхъ подписчиковъ, какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится — 3 р., къ 1-му марта — 2 р., къ 1-му мая — 3 р. и къ 1-му сентября — 2 р. Подписка и объявленія принимаются ВЪ ТИФЛИСѢ: въ конторѣ г. з. в., Бярятинская ул., № 8.

Иногородные адресуютъ свои требованія: Въ Тифлисѣ, въ редакцію „Новаго Обозрѣнія“. Лица, подписавшія я (безъ разсрочки) на годовое изданіе „Новаго Обозрѣнія“ 1895 г. въ настоящее время, будутъ безплатно получать газету въ текущемъ году со дня подписки.